

ТАЈНИ ПРИРУЧНИК, СКРИВЕНИ БОГ

Роберт Ц. С. Јанг, *Постколонијализам: сасвим крајњак увод*, прев. Ивана Буљ и Игор Јавор, Службени гласник, Београд 2013

Упркос његовом огромном присуству током протеклих деценија, нарочито у англосаксонском свету, термин постколонијализам прилично је неодређен, било када се посматра изнутра из самог поља сачињеног од многобројних проучавалаца и њихових разноликих полазишта, било када се сагледа споља из шире друштвене перспективе. Постколонијализам трпи низ критика из различитих праваца и оправдано се поставља питање његовог теоријског утемељења али и практичних учинака. Тери Иглтон је пре петнаестак година пакосно тражио да се састави „тајни приручник за постколонијалне критичаре”, који би се могао пронаћи у каквом блиставом супермаркету.

Аутор који је почетком протекле деценије успео да напише не један већ два таква приручника је постколонијални теоретичар Роберт Јанг, Британац који тренутно ради у Њујорку као професор енглеске и компаративне књижевности (код нас је први његов чланак, посвећен Едварду Саиду, преведен још 1997. године у *Речи*). *Историјски увод у постколонијализам* (2001) јасно показује да овог аутора не занима толико деконструисање реторике империје колико доказивање да је постколонијализам теоријски и политички став који се ослања на истраживање могућности интервенције унутар модела угњетавања какве стварају светске силе. Овај покушај заслужује пажњу као приказ многобројних дискурса, теорија и пракси колонијализма, империјализма, неоколонијализма и постколонијализма, али, попут многобројних других текстова ове оријентације, он занемарује питања транснационалне социјалне правде. Јанг покушава да увери читаоца да постколонијализам твори ваљану теоријску и политичку основу за супротстављање неправди и угњетавању, али мало говори о вези између неправде и савременог глобалног капитализма. У књизи има и пропуста који речито говоре о њеним ограничењима: примера ради, аутор жестоко критикује оријенталистички дискурс, али речи Отоманска империја и Турска погрешно употребљава као синониме.

Две године касније Јанг је објавио књигу *Постколонијализам: сасвим крајњак увод*, коју сада, захваљујући заједничком труду преводилаца Иване Буљ и Игора Јавора, можемо да читамо у изврсном преводу на српски. У овој књизи теоретичар наступа као приповедач који оправдано тврди да живимо у свету неједнакости и да „постколонијализам захтева право на исто материјално и културно благостање за све људе на овој земљи”. На страну чињеница да то не захтева само постколонијализам; важно је приметити да у Јанговој визији за неједнакост није

оптужен капитализам, већ апстракција Запада као светске силе. Капитализам је реалност која се тек имплицитно прихвата као скривени бог који додељује улоге, а приповедач наступа као помало ароганатни спаситељ од замршености постколонијалне теорије (којој је и сам раније допринео): „Део овог теоријског рада стекао је углед због своје нејасноће и зато што укључује сложене идеје које обични људи не могу да разумеју. Када се суоче с ауторитетом теорије коју производи академски свет, људи често сматрају да потешкоће у разумевању произлазе из њихових сопствених недостатака. Ово је нетачно, пошто многе од ових идеја никада и није произвео академски свет и оне се релативно лако могу разумети када се разумеју стварне ситуације које оне описују. Због тога, ова књига жели да представи постколонијализам на начин на који то још није покушано: уместо да га објашњава хијерархијски, односно да разрађује теорију помоћу апстрактних термина и да затим пружи неколико примера, она тежи да прати ширу политику постколонијализма која је суштински популистичка и да потврђује вредност обичних људи и њихових култура. ... Оно што ћете добити, према томе, јесте постколонијализам без нејасне теорије, постколонијализам одоздо, шта би и где би он требало да буде, с обзиром на то да се бави политиком 'подређеног', то јест подређеним класама и народима.”

Овај скуп реченица који се граничи са небулозом наведен је зато што добро приказује идејни оквир књиге. Изгледа да Јанг заиста живи у густој магли, која га наводи да тврди да академски свет живи у не-стварности; да је он сам, премда професор на универзитету, из тога на неки начин изузет; да разуме сложеност нејасне теорије и да ће, попут лудака који трчи градом објављујући истину, бити гласник тог свог разумевања; да је он бог разумевања не само теорије, већ и света; да је поборник антитеорије који занемарује да је сваки говор увек већ *theorein*; да се људи могу делити на обичне и необичне... Укратко, стиче се утисак да су ове речи плод академске охолости: аутор хоће да просветли обичне људе и да покаже да им је постколонијална теорија много ближа него што сами мисле. У ствари, ово ми чак личи на лукавство које треба да уклони све друге понуде у пољу критичке теорије. Још једном се потврђује да је *йоси* у постколонијалном, попут пост у постмодерном, последица чина који жели да очисти сложени простор и упрости многе области савременог живота, претварајући их у релативно инертан предмет академског писања. Посебно чуди погрешно, готово тривијално разумевање теорије: теорија управо служи да ствари учини јасним а не замршеним. Још једном се потврђује да је постколонијализам од почетка био више инфлација реторике него ваљани теоријски дискурс.

Шта нуди књига намењена „обичном” свету? На срећу, више него што најављује њен проблематични увод. Јангово приповедање на тренутке личи на верзије новинских чланака и документарних филмова у

продукцији богатих медијских кућа. Он употребљава низ слика (књига садржи и репродукције фотографија) преко којих се уводе теоријски концепти: подређено знање се описује кроз приче о избегличким камповима; однос историје и моћи кроз неколико слика везаних за Кастрову посету Харлему или за бомбардовања Ирака; хибридноћ кроз историју алжирског раија или афирмацију двосмислене улоге вела... Описују се и „хируршке интервенције” усмерене против колонијалне неравнотеже које дугујемо Францу Фанону и Че Гевари, али се актуелизује и ајурведска медицина Махатме Гандија. Књига има готово романескну концепцију, повремено личи на путопис, и испричане приче су занимљиве и потресне, чиме Јанг жели да узбурка емоције Западног читаоца који је изложен другачијој стварности од оне приказане на фотографијама избегличких кампова у Пешавару или у јужном појасу Газе. Упркос томе што аутор не доводи до крајњих консеквенци проблеме којима се бави, његови примери су упечатљиви, а поједина поглавља су заиста изузетна сведочанства о животу „подређених”, што оставља утисак да је он бољи приповедач него теоретичар. У позадини свега је идеја оградe или зида који постоји између Запада и остатка света, а најбољи тренуци су они који, како се барем чини, сведоче о Јанговом истинском познавању света с друге стране жице.

Ово нас враћа на политичкофилозофско тле: када се напусти терен приче и причања, све што говори Јанг спретније је почетком деведесетих година саопштио италијански филозоф Ђорџо Агамбен у тексту од пет страница, ослањајући се на чланак Хане Арент „Ми избеглице” (1943). Чињеница је да се једно људско биће надвија над нашим светом као суштина његове „празнине”: тај човек је избеглица. Избеглице су и лајтмотив Јангове књиге, али утисак је да он стаје на пола пута, нарочито зато што избегава да у дискусију укључи проблематику капитализма (нпр. утицај војне, фармацеутске, медијске индустрије на владе другог и трећег света). Тешко би било доказати да је избеглица другост капитализма без остатка, али он јесте склиска другост са којом капитализам и те како рачуна, односно размишља како да га ућутка, сакрије, преобрази, припитоми или да се пак сасвим огради од њега. Како је историја одмицала, фигура избеглице је све више показивала да је концепт људских права у кризи: какав је то не-обичан човек избеглица, по чему се он разликује од других људи? Избеглица је традиционално имао два могућа одредишта оличена у натурализацији или у репатријацији; данас то више није тако. Према Агамбену, избеглица, као рубна фигура, растура старо свето тројство држава–нација–територија, и стога заслужује да буде главни јунак наше политичке историје: „Само у свету у којем су простори толико порозни и тополошки искривљени и у којем је грађанин у стању да препозна избеглицу која он сам јесте – само у таквом свету је замислив политички опстанак човечанства.”

Склиска другост постколонијалне теорије тако се, чини ми се, усељава у крв и месо и суспендује сваки културализам као могућност политичког. Питање како се производе категорије људског/подљуског и даље игра важну улогу у глобалном селу. Јангова књига је један могући увод у такву амбиваленцију, али увод који, упркос потресним сликама које садржи, оставља утисак да је неопходно отићи корак даље у размишљању о међусобним везама субјекта, империје, капитала и моћи.

Владимир ГВОЗДЕН